

Sendikal örgütlülük düzeyi ile sosyal harcamalar arasındaki ilişkinin incelenmesi: OECD ülkelerinden bulgular

Ali Çelik*

* Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Uluslararası Ticaret ve Finansman Bölümü, Cihangir, Şehit Jandarma Komando, J. Kom. Er Hakan Öner Sk. No:1, Avcılar, İstanbul, 34310 TÜRKİYE. E-posta: alcelik@gelisim.edu.tr. ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3794-7786>

MAKALE BİLGİSİ

Geliş tarihi: 18.01.2022
Kabul tarihi: 21.06.2022
Çevrimiçi kullanım tarihi: 30.10.2022
Makale Türü: Araştırma makalesi

Anahtar Kelimeler:

Sendikal örgütlülük düzeyi, beşerî sermaye, sosyal harcamalar

ÖZ

Çalışmanın amacı, sendikal örgütlülük düzeyindeki değişimlerin sosyal harcamaların seviyesini etkileyip etkilemediğini incelemektir. Bu çerçevede 1990-2017 yılları arası dönem ele alınarak rassal olarak seçilmiş 16 OECD ülkesine ait sendikal örgütlülük düzeyi ile sosyal harcamalar arasındaki ilişki panel veri ekonometrisi yöntemiyle araştırılmaktadır. Ayrıca sosyal harcamalar düzeyinin diğer belirleyicisi olarak kabul edilen emek üretkenliğinin etkisinin sınanması için toplam faktör verimliliği, beşerî sermaye düzeyi ve yıllık ortama çalışma saati değişkenleri bağımsız değişken olarak modele dâhil edilmektedir. Bu bağlamda korelasyon matrisi sonuçlarına göre, sendikal örgütlenme düzeyi ve beşerî sermaye ile sosyal harcamalar arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki bulunurken, yıllık ortalama çalışma saati ile arasında negatif yönlü bir ilişki saptanmaktadır. Driscoll-Kraay Standart Hatalar tahmin sonuçları ise, beşerî sermayedeki artışın sosyal harcamaları pozitif yönde, çalışma saatlerindeki artışın ise sosyal harcamaları negatif yönde etkilediğini göstermiştir.

Examining the relationship between trade union density, and social expenditures: Evidence from OECD countries

ARTICLE INFO

Received: 18.01.2022
Accepted: 21.06.2022
Available online: 30.10.2022
Article type: Research article

Keywords:

Trade union density, human capital, social expenditures

ABSTRACT

This study investigates the existence of the relationship between trade union density, and social expenditures. For this purpose, we use 16 OECD countries that were selected randomly between 1990 and 2017. First, the correlation matrix results indicate that there is a statistically significant and positive relationship between trade union density, human capital and, social expenditures, while a negative relationship is found between the annual average working hours and social expenditures. Driscoll-Kraay Standard Errors estimation results determined that the increase in human capital affects social expenditures positively, while the increase in working hours affects social expenditures negatively.

1. Giriş

18. yüzyılın ikinci yarısında İngiltere’de başlayan ardından tüm Kıta Avrupa’sına yayılan Sanayi Devrimi ile birlikte işçi sınıfının çalışma ve yaşam koşullarında önemli değişimler meydana gelmiştir. Tarihsel süreç içerisinde üretim biçimleri arasındaki geçişler çoğunlukla sancılı olmuştur. Daha önceki üretim biçimlerinde olduğu gibi feodalizmden kapitalizme geçişte de benzer etkileri görmek mümkündür. Sermayenin ilkel birikimi sürecinde birtakım yöntemlerle mülklerinden alıkonularak kırlardan kentlere sürülen emekçiler ile gelişen sanayiye karşı rekabetçi olamayan küçük üreticiler ve zanaatçılar işçi sınıfı saflarına katılan yığınların kitle tabanını oluşturmuştur. Emekçi yığınlar, bu dönem itibariyle uzun çalışma saatleri, düşük ücretler, temel gıda maddelerine erişememe, yoksulluk, eğitim, sağlık ve barınma hakkına ilişkin bir dizi sorunla karşı karşıya kalmıştır. Çalışma hayatındaki olağanüstü seviyedeki kötü koşullar söz konusu koşulları tersine çevirmek isteyen bir potansiyeli de ortaya çıkarmıştır. Kolektif işçi örgütleri ve sendikal girişimler bu koşulların birer ürünü olarak değerlendirilebilir. Sendikal kuruluşların ilk örneklerine bakıldığında burada işçiler, kalfa birlikleri (15.yy itibariyle), arkadaşlık birlikleri (17.yy itibariyle) (Kazak, 1992), dayanışma dernekleri, yardımlaşma sandıkları, yazışma dernekleri ve meslek grupları çevresinde örgütlenmiştir. Bu arkaik yapıdaki işçi örgütüllükleri daha sonra kurulacak olan modern anlamdaki sendikaların temellerini oluşturduğu kabul edilmiştir (Hobsbawm, 2012; Thompson, 2015; Polonyi, 2003).

Sendikaların tarih sahnesine çıkış sürecine ilişkin farklı bakış açıları söz konusudur. Sendikaları özellikle ilk çağdan beri varlığını koruyan örgütüllükler olduğunu savunanlar olsa da modern sendikaların doğuşunun sanayi kapitalizminin ya da ücretli emeğin doğuşu ve gelişimiyle doğrudan ilişkisi bulunmaktadır (Yazgan, 1982). Bu bakımdan modern sendikaların, sanayi devriminin çocuğu olması niteliğinin yanında işçi sınıfının tarih sahnesine çıkmasıyla modern anlamdaki niteliğine kavuşmuştur. Ancak modern sendikal faaliyetlerin 19.yy ilk çeyreğine kadar yasadışı kabul edilmiştir. Örneğin o dönem için kapitalist üretim ilişkilerinin en ileri ülkesi olan İngiltere’de dahi 1824 yılına kadar sendikalar “fesat faaliyetler” biçiminde damgalanmış ve illegal kurumlar olarak ilan edilmiştir. Bununla birlikte Kıta Avrupa’sının diğer ülkelerinde de sendikaların yasadışı kabul edilme sürelerinin çok daha uzun oldukları görülmüştür (Kazak, 1992). Sanayi Devrimiyle birlikte makineleşmenin getirdiği verimlilik sonucu, üretimde sağlanan niceliksel artışla birlikte muazzam bir emek sömürsünün de koşulları oluşmuş, işçiler, düşük ücretlerle ve günde 16 saatlere kadar ağır şartlarda çalışmak zorunda bırakılmıştır. Sanayi Devrimi ile birlikte çalışma koşullarındaki kötüleşen duruma karşı tepkilerin artmasıyla modern anlamda sendikal oluşumlar gün yüzüne çıkmaya başlamıştır (Pıçak ve Kadah, 2017, ss. 199-200). Modern sendikalar, kapitalist üretim ilişkisinin dolaysız bir sonucudur. Sendikalar işçilerin menfaatlerinin savunucusu olmak ve çıkarlarını korumak, toplu pazarlık ve toplu iş sözleşmeleri aracılığıyla işçilerin çalışma yaşamındaki standartlarını iyileştirme maksadıyla kurulan örgütlerdir. Dolayısıyla sendikalar, sistem içerisinde kalarak olanakları ölçüsünde işçi sınıfının ekonomik ve sosyal kazanımlarını mümkün olan en yüksek seviyeye çıkarmayı kendilerine görev edinmiştir.

Çalışma kapsamında, sendikalaşma yoğunluğu (bir bütün olarak işçi sınıfı mücadelesi) ile emek üretkenliği seviyesinin devletlerin sosyal harcama düzeylerini etkileyen temel unsurlar olduğu kabul edilmiştir. Uzun genişleme dönemi boyunca (kapitalizmin altın çağı) sınıf mücadelesindeki ilerleme ve emek üretkenliğindeki artış, devletlerin sosyal harcama düzeylerini artırma yönünde eğilim sergilemesine neden olmuştur. Fakat 1970’li yılların yapısal kriziyle birlikte resim tersine dönmüş ve elde edilen ekonomik ve sosyal kazanımların 1980 sonrası itibariyle kademeli olarak altı boşaltılmıştır. Bu nedenle 1980’li yıllar birçok sosyal bilimci tarafından her kriz sonrasında olduğu gibi dünya kapitalizminin yeniden yapılandığı bir dönem olarak tarif edilmiştir. Çalışmada 1980 sonrası döneme ışık tutulmasının esas sebebi de budur. Çalışmanın literatüre sağlaması beklenen özgün katkı (i) emek mücadelesi ile sosyal harcamalar arasındaki ilişkinin araştırılmasının yanında (ii) verimlilik seviyesinin sosyal harcamaları etkileme düzeyini sınamak ve (iii) yıllık ortalama çalışma saatleriyle sosyal harcamalar arasında herhangi bir bağlantının olup olmadığını açığa çıkartmaktır.

Çalışmanın amacı, sendikal örgütüllük düzeyindeki değişimlerin sosyal harcamaların seviyesini etkileyip etkilemediğini incelemektir. Bununla birlikte verimlilik seviyesinin devletlerin sosyal harcama kararlarını hangi ölçüde etkilediğinin tespiti için toplam faktör verimliliği, beşerî sermaye ve yıllık ortalama çalışma saati değişkenleri de ekonometrik modele dâhil edilmektedir. Bu doğrultuda

çalışmanın ilk bölümünde, teorik arka plan ana hatlarıyla ele alınmaktadır. İkinci bölümde, sosyal refah devleti yaklaşımı ve sosyal harcamalar konusu tartışmaya açılmaktadır. Üçüncü bölümünde ise literatür taramasına yer verilmektedir. Ekonometrik model ve analiz sonuçları ile çalışma tamamlanmaktadır.

2. Teorik arka plan

Sanayi Devrimi sonrası çalışma koşullarının zorlaşması, çalışma süresinin artması ve düşük ücretler, işçilerin birlikte hareket etmesini ve ortak kuruluşlar etrafında birleşmesini gerekli hale getirmiştir (Talas, 1995, s. 75). Sanayi kapitalizminin ilk dönemlerinde hem sermaye birikim koşullarındaki yetersizlik hem de ilkel birikim yoluyla mülksüzleştirilen kitlelerin kentlerdeki sanayi üretimine eklenmesi serüveni pekte iç açıcı değildir. Bu dönemde mülksüz bırakılan emekçilerin kent yaşamına ve karşılaştıkları yeni üretim ilişkisine entegre olma sorunu hiç olmadığı kadar ön plana çıkmıştır. Bunun yanında üretim araçlarının düşük gelişmişlik seviyesi kar yarışında öne geçmek isteyen sermayenin doğası gereği işçi yığınları üzerindeki baskı ve yasaklamaları mutlak anlamda arttırmıştır. İşçi sınıfının ekonomik mücadelesindeki örgütlü gücünü oluşturan sendikal oluşumlar derinleşen sömürü koşullarına tepki olarak açığa çıkmıştır. Bununla birlikte 19. yy. işçi sınıfı açısından çetin mücadelelere sahne olmuştur. Ayrıca bu dönemde sendikal örgütlenme yasal düzlemde tanınmaya başlanmış, ulusal ve uluslararası hukuk metinlerinde temel insan hakkı olarak yer edinmiştir. Öte yandan, işçi örgütlerine karşı kurulan işveren örgütlülüklerinin de bu dönemin ürünü olduğu görülmüştür (Özkiraz ve Talu, 2008, s. 109). Konu ekseninde sendikacılığın tarihsel seyrine bakıldığında 19. yüzyıl bir oluşum, tanınma ve var olma mücadelesinin öne çıktığı bir dönem olarak resmedilmektedir. Toplu pazarlık ve grev gibi temel işçi haklarının ise 20.yy ilk yarısında elde edilmeye başlandığı söylenebilir. Özellikle kapitalist ekonomilerin büyük buhranın yaralarını sarmak ve işçi sınıfının yapmış olduğu baskıyı frenlemek amacıyla tasarlanan Keynesyen sosyal refah devleti anlayışı İkinci Dünya Savaşı'nın neden olduğu kesinti yüzünden ancak savaş sonrası dönemde uygulanabilmiştir. Bu bağlamda sınıf mücadelesinin kazanmış olduğu ivme ve üretim teknolojisindeki gelişmeler sayesinde İkinci Dünya Savaşı sonrası üye sayılarındaki artışın yanında ekonomik ve sosyal faaliyetler açısından sendikal hareketlerin altın çağı olduğu gözlemlenmiştir. Bu altın çağ 1970'li yılların yapısal krizine değin süregelmiştir (Mahiroğulları, 2012, s. 11). Özetle, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yaşanan kapitalizmin uzun genişleme dönemi, teknolojik ilerlemenin sağladığı emek verimliliğindeki iyileşmeler ve emek örgütlülüğündeki yükseliş, sermaye kesiminin sınıfsal dengeleri korumak amacıyla tavizler vererek sosyal refah devleti anlayışı uygulamalarının egemen olmasının koşullarını sağlamıştır. Fakat 1970'li yılların yapısal kriziyle birlikte sermaye sınıfı ulusal ve uluslararası düzlemde krizi restore etmek için yeniden yapılanma sürecine girdiği görülmüştür. Her krizde olduğu gibi krizden çıkma stratejisi kapsamında sermayenin emekçilerle kurduğu ilişkileri tekrar gözden geçirdiği bilinmektedir. Bu çerçevede işçi sınıfı baskılamak için emek örgütlerini ikincil ve edilgen duruma getiren pratiklerin baskın bir şekilde uygulandığı gözlenmiştir. İşçi sınıfı mücadelesinin bu dönemde yaşadığı kan kaybıyla uzun genişleme döneminde elde edilen kazanımların ciddi bir kısmının tırpanlandığı saptanmıştır. Söz konusu politikalar çerçevesinde birçok ülkede sendikasılaştırma ve güvencesiz çalışmanın norm haline getirildiği görülmüştür. Tablo 1'de sunulan veriler seçilmiş OECD ülkeleri için sendikasılaştırma sürecinin temel yapısını açık bir şekilde yansıtmıştır. Sınıfsal kazanımlardaki bu geriye düşmenin aynı zamanda sosyal refah devleti uygulamalarının da törpülenmesine neden olduğu ortaya konulmuştur.

Tablo 1

Seçilmiş OECD ülkelerinde 1980-2016 yılları arası sendikal örgütlülük düzeyi (%)

Ülkeler/Yıllar	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2010	2015	2016
Belçika	51,3	49,7	51,1	52,7	56,2	53,7	53,8	54,2	54,2
Kanada	34,1	35,3	34,1	33,7	30,7	30,0	30,0	28,9	28,7
Danimarka	78,6	77,5	74,6	75,9	73,9	70,7	67,0	68,6	67,2
Finlandiya	69,3	69,1	72,5	80,4	74,9	70,6	68,6	66,4	64,6
Fransa	18,2	13,6	9,8	8,7	7,9	7,7	7,7	7,9	7,9
Almanya	34,8	34,7	31,2	29,1	24,5	21,7	18,6	17,6	17,0
İrlanda	57,1	54,2	51,1	47,1	36,4	32,9	35,0	28,8	27,2
İtalya	49,6	42,5	38,8	38,1	34,8	33,8	36,1	35,7	34,4
Japonya	31,1	29,2	26,1	24,2	22,2	19,1	18,5	17,4	17,3
Hollanda	34,8	28	24,3	25,3	22,6	21,0	19,3	17,7	17,3
Yeni Zelanda	69,1	56	49,7	27,1	22,3	20,9	20,8	17,9	17,7
Portekiz	54,8	44,6	27,9	25,4	21,6	21,2	19,3	16,1	16,1
İspanya	13,4	12,6	13,5	16,8	16,6	14,6	17,3	13,9	13,9
İsveç	78,3	82,5	82,8	85,1	78	74,1	67,8	67,0	66,7
İsviçre	27,5	24,8	22,5	22,7	20,2	19,3	17,1	15,7	15,7
Türkiye	39,7	36,1	35,2	31,2	16,8	16,7	8,9	10,6	10,9

Kaynak: Veriler OECD database ve incelenen ülkelerin istatistik kurumlarından derlenmiştir.

Tablo 1'e bakıldığında, 1980 yılı itibarıyla ele alınan ülkelerin pek çoğu için sendikalaşma oranlarında düşüş tespit edilmiştir. Neoliberal politikaların amaçlarından biri de emek örgütlerinin zayıflatmak, çalışma koşullarının işçiler aleyhine çevirerek maliyetleri düşürüp kar olanaklarını genişletmektir. Sendikalaşma oranındaki düşme eğilimi, işçilerin örgütlülük düzeyinin aşınmasına yol açmış ve ekonomik mücadele alanında kayıplar oluşturmuştur. Çalışmada sendikal örgütlenme düzeyinin ve sınıf mücadelesindeki gelişmelerin sosyal harcamalar düzeyinin (sosyal refah devleti anlayışının) belirleyicilerinden biri olduğu kabul edilmektedir. Buna istinaden Hooghe ve Oser (2016)'de çalışmasında benzer bir kabulden hareket etmiştir. Söz konusu ilişkinin daha açık bir şekilde ortaya konulması için sosyal harcamaların ve sosyal refah devleti anlayışının teorik olarak incelenmesi gerekmektedir.

Devlet tipleri ve devlet biçimleri, tarihsel ve toplumsal şartlar altında şekillenen dinamik bir yapı olarak tanımlanabilir. Dolayısıyla tarihsel ve toplumsal koşulların elverdiği ölçüde inşa edilir, gelişir, sönümlenir veya ortadan kalkar. Sosyal devlet anlayışının da kapitalizmin sınırları dahilinde sanayi devrimi öncesi ve sonrası olarak iki döneme indirgenebilir. Herhangi bir nedenden ötürü nüfusun belirli kesimlerinin kendi bakım ve gelişim olanaklarından yoksun olması sebebiyle devletin yardımcı olması ve ihtiyaçları karşılamada aktif rol oynaması sosyal yardım hizmetleri kapsamında ele alınmaktadır. Bu tarihsel süreç ilk olarak feodalizmin çözülüşü ve kapitalizmin yükselişi dönemine denk gelmektedir. Feodalizmin çözülüşü sonucunda toplumdaki genç, yaşlı, hasta, sakat ve yoksul kesimlerin bakımını üstlenen geniş aile yapısı, yerel topluluklar ve kilise örgütlenmesi gibi kurumlar da ortadan kalkmıştır. Kapitalizmin serflik sistemini ortadan kaldırmasıyla birlikte topraktan kopan nitelsiz kitlelerin kentlere göç etmesi kapitalist devleti çözüm için harekete geçirmiştir. Bu konuda geliştirilen araçlardan ilki İngiltere'de uygulamaya konulan 1601 Yoksulluk Yasası olmuştur (Güler, 2006, ss. 30-31). 1782 Gilbert Yasası yoksulluk yasasına kıyasla birtakım üstün yönleri olan bir başka sosyal yardım uygulamasıdır (Güngür ve Özüğür, 2007). Sosyal devlet anlayışının gün yüzüne çıkmasında, sanayileşmenin kazanmış olduğu ivmeyle birlikte kırdan kentte doğru hızlanan nüfus hareketi, aile, hayır kurumları ve kan bağı temelli birlikte yaşama kültürü, bütünsel düzlemde feodal sosyal kurumların çözülmesi bunun yerine ikame edilebilecek yeni kurumların kapısı aralanmıştır. Zira geleneksel sosyal yardım kurumları, nüfusun güncel ihtiyaçlarına çözüm üretmemiştir (Özdemir, 2007). Sosyal devlet anlayışının en somut örnekleri 19. yy'ın ikinci yarısındaki (1880'li yıllar) Bismarck Almanya'sındaki sosyal güvenlik ve sosyal korumaya yönelik tedbirler olarak nitelendirilir. Fakat 1601 yılında yürürlüğe giren yoksul yasası, speenhamland, 1830 yıllarındaki yoksul yasası

(Güngör ve Özüğurlu, 1997), 19.yy'ın başlarında Avrupa'daki sınıf hareketlerinin gelişmeye başlaması, 1848 devrimi ve sonrasındaki sınıfsal itirazların sermaye aleyhine biçimlenmesi sosyal devlet uygulamalarını biraz daha eskiye götürmektedir (Koray, 2012, ss. 73-74). Sosyal devlet, temel hatlarıyla sosyal adaletin sağlanmasının insanların onuruna yaraşır bir yaşamın tesis edilmesiyle mümkün olacağı bir dünyayı tahayyül etmektedir. Sosyal yardım hizmetleri, sosyal güvenlik hizmetlerini (18.yy ve 19.yy) ve sosyal devletle bütünleşerek üç aşamadan geçerek evrimleşir.

Sosyal refah devleti uygulamalarının 19. ve 20.yy boyunca çeşitli örnekleri olsa da asıl gelişim safhasının İkinci Dünya Savaşı'nın sona erdiği dönemden 1973 yılındaki yapısal krize kadarki süreç olduğu öne sürülmüştür (Özdemir, 2017). Bu süreç aynı zamanda sosyal politikanın ve sosyal devletin kapsamlı şekilde tanımlandığı bir dönemi ifade eder (Güler, 2017, s. 92). 1929 krizinden sonra uygulamaya konan fordist üretim modeli, üretici güçlerdeki ilerlemeler, sınıf mücadelesindeki yükseliş gibi bir dizi gelişmeler; esasen devlet mekanizmasının ve politika yapıcıların stratejik eğilimlerindeki farklılaşmaları beraberinde getirmiştir. Refah koşullarındaki görece iyileşmeler ve sistemin gönenç döneminde oluşu ülkelerin sosyal politikalara yönelik yaklaşımların öne plana çıkmasında etkin rol oynamıştır. Diğer taraftan, 1929 krizinin çözüm reçetesini Keynesyen ekonomi politikalarında bulan ülkeler, görünür el aracılığıyla üretim, tüketim ve bölüşüm ilişkilerinin yeniden düzenlenebileceği ileri sürmüştür. Bunun da belirli zaman için başarılı olduğunu söylemek mümkündür. Ancak sosyal refah devletinin altın çağı (1945-1970) olan dönemin uzun soluklu olmadığı ve dünya ekonomisinin yeni bir yapısal kriziyle rafa kaldırıldığı görülmüştür. 1970'li yıllarda başlayan kapitalizmin yapısal kriziyle birlikte ekonomik ve toplumsal süreçlere müdahale eden devletin rolü giderek azaltılmıştır. Bu dönemde sermaye krizden çıkış yolunu 1980'li yıllarda post-fordist tarza yeniden yapılanmakta bulmuştur. Buna ilaveten, özelleştirilmeler, eğitim ve sağlık gibi kamusal alanların sermayenin kontrolüne bırakılması, finansallaşma, fiyat denetimlerinin ortadan kaldırılması, küreselleşme adıyla sermaye serbestisinin sağlanması, emek sürecinin esnekleştirilmesi ve işçi sınıfına yönelik çeşitli saldırılar bu dönemin genel karakteristiği olarak tanımlanmıştır (Özyiğit ve Çelik, 2019).

3. Literatür taraması

Sendikalar örgütlenme seviyesi ile sosyal harcamalar arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar literatür taraması bölümünde derlenmiştir. İncelemeler neticesinde özellikle sosyal harcamalar düzeyini etkileyen faktörler konusunda yapılmış olan çalışmaların nispeten daha yoğun olduğu görülmüştür. Aşağıda söz konusu çalışmaların belirli bir bölümü sunulmuştur.

Moore, Newman ve Scott (1989) ABD'nin 1904-1980 dönemleri arası verilerini derleyerek zaman serisi analizi yardımıyla hükümetin yapmış olduğu sosyal harcamalar ile sendikalaşma yoğunluğu arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Elde edilen bulgulara göre, sosyal harcamaların sendikalaşma yoğunluğu üzerindeki etkisinin negatif yönde olduğu saptanmıştır.

Boreham, Hall ve Leet (1996) sendikalaşma yoğunluğunun sosyal harcamaları etkileme düzeyi 1974-1988 arası dönem temel alınarak 15 OECD ülkesi havuzlanmış zaman serisi analizi ile araştırılmıştır. Analiz sonucuna göre, sendikalaşma ve sendikal hareketin gücü sosyal harcamaların daha yüksek seviyelere çıkmasına neden olmaktadır. Öte yandan, sol partilerin kendi başlarına sosyal harcamaları artıracak durumunun olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Bacak ve Kara (2009) incelemelerinde küresel yoksulluğun önlenmesinde sendikaların rolünü teorik düzlemde irdelemiştir. Geline aşamada küreselleşme dalgasını önlemenin mümkün olmadığını, emekçi sınıfların ekonomik ve sosyal haklarını daha ileriye taşımak, gelir eşitsizliği ve yoksulluğu önlemek için yeniden örgütlenmiş bir sendikal anlayışın inşa edilmesinin gerekliliği öneri olarak ileri sürülmektedir.

Zarate (2014) Latin Amerika ülkeleri için 1970-2007 yılları arası toplu protestolar ve örgütlü emek hareketlerinin sosyal harcamalara etkisini zaman serisi analizi kullanarak araştırmıştır. Hata düzeltme modelinden (ECM) elde edilen sonuçlar, demokrasilerde toplu protestoların sosyal harcamalar üzerinde farklılaştığını göstermektedir. Grevlerin sosyal güvenlik ve refah harcamaları üzerinde uzun vadeli olumlu bir etkisi olsa da, toplu protestoların hiçbirisi eğitim veya sağlık harcamalarını etkilemediği sonucu ulaşılmıştır.

Özaydın (2014) Türkiye işçi sınıfının 1980 sonrası panoramasını teorik bir inceleme yoluyla ortaya koymuştur. 1980 sonrası süreçte özellikle işçi sınıfına karşı taarruzun biçimi olarak esnekleştirme, kuralsızlaştırma, güvencesiz çalıştırma işçilerin 1980 öncesi sınıfsal ve sendikal mücadeleyle kazandığı hakların ellerinden daha büyük bir biçimde alınmasıyla meydana gelmiştir. Bu dönemde, ücretli kesimin çalışma koşulları önemli ölçüde zayıflamış, en temel ekonomik ve sosyal hakların erişimine kısıtlamalar getirilmiş, gelir ve servet eşitsizliği dolayısıyla toplumsal refah gittikçe tahribata uğramıştır.

Hooghe ve Oser (2015) 1980-2010 yılları arasında OECD ülkelerinde sendikalaşma yoğunluğu ile sosyal harcamalar arasındaki ilişkiyi dinamik panel veri analizi yöntemini kullanarak incelemiştir. Yazarlar, sendikal örgütlülük düzeyinin sosyal harcamalar oranının temel belirleyicisi olduğu kabul edilmiştir. Yapılan analiz farklı kapitalizm türlerine göre incelenmiştir. Analiz sonucuna göre, merkezi planlamanın öne çıktığı kapitalist ekonomilerde sendikalaşma yoğunluğu ile sosyal harcamalar arasında doğrusal bir korelasyon mevcutken, serbest piyasa ekonomisinin hâkim olduğu ülkelerde bu ilişkinin tam tersine bir sonuç meydana geldiği tespit edilmiştir.

Diğer taraftan, sosyal harcamaların belirleyicilerinin tespitine dönük yapılan çalışmaların bir kısmı şu şekilde değerlendirilmiştir (Tabellini, 2000; Snyder ve Yackovlev, 2000; Painter, 2001; Sanz ve Valazquez, 2002; Castle, 2005; Beblavy, 2010; Alcalde ve Martin, 2017).

Mayoral ve Sastre (2017) 1990-2012 dönemleri arasında Latin Amerika ülkelerindeki sosyal harcamaların belirleyicilerini dinamik panel hata düzeltme analiziyle araştırmıştır. Analizde Washington konsensüs yılları (1990-2000) ve takip eden yıllar olarak (2001-2012) iki dönem üzerine odaklanılmıştır. Bu iki ayrı dönem için ise sosyal harcamaların belirleyicilerinin birbirinden farklı olduğu tespit edilmiştir. Sonuçlar, Latin Amerika'da sosyal harcamaların Washington konsensüs dönemi boyunca, esas olarak mali yükler ve dış borçtaki yapısal farklılıklar tarafından yönlendirildiği, ikinci dönemde ise mali yükler, kişi başına düşen gelir, ticaret ve sermaye serbestisi tarafından etkilendiği ortaya konulmuştur.

Kaymaz (2018) çalışmasında 33 OECD ülkesini 2007-2014 dönemleri için sosyal harcamaların ekonomik, demografik ve politik belirleyicileri panel GMM yöntemi kullanılarak analiz etmiştir. Analiz sonucuna göre, enflasyonun sosyal harcamaları negatif, işsizlik rakamlarının ise pozitif etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Topal ve Özer (2018) sendikalaşma düzeyi ile sosyal harcamalar arasındaki ilişkiyi 1990-2015 dönemleri arası verilerini kullanarak 24 OECD ülkesi için panel veri analizi kullanılarak araştırmıştır. Analiz sonucuna göre, sendikal örgütlülük düzeyi düşük olmasına rağmen sosyal harcamalar düzeyini pozitif yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Çetin (2019) çalışmasında sosyal harcamaların arz ve talep yönlü belirleyicileri üzerine durmuştur. Bu bağlamda OECD ülkeleri çerçevesinde 1990-2014 tarihleri arasındaki veriler kullanarak panel veri analizi gerçekleştirilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, sosyal harcamaların talep yönlü belirleyicilerinin arz yönlü belirleyicilerine nispeten daha baskın olduğu tespit edilmiştir.

Florian, Niklasve Egbert (2020) çalışmalarında 31 OECD ülkesi için sosyal harcamalarını etkileyen unsurlarını 1980-2016 yılları verilerini baz alarak uç sınırlar çözümlemesi (Extreme Bound Analysis) yardımı ile analiz etmiştir. Analiz sonucuna göre, bütçe açıkları, ticari küreselleşme ve parti sistemindeki ayrışmaların sosyal harcamalar üzerindeki etkisinin negatif olduğu tespit edilmiştir. Bir diğer sonuç, yaşlılık, sosyal küreselleşme, koalisyon hükümetinin ve kamu borcunun sosyal harcamaları üzerindeki etkisinin pozitif olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

4. Veri seti ve ekonometrik model

Çalışmada sendikalaşma yoğunluğundaki eğilim ile sosyal harcamalar ilişkisinin yönünü görmek amacıyla 1990-2017 yılları arasındaki verilerden faydalanılmaktadır. Ayrıca sosyal harcamalar düzeyinin diğer belirleyicisi olarak kabul edilen emek üretkenliğinin etkisinin sınanması için toplam faktör verimliliği, beşerî sermaye düzeyi ve yıllık ortama çalışma saati değişkenleri bağımsız değişken olarak modele dâhil edilmektedir. Bu çerçevede rassal olarak seçilmiş 16 OECD ülkesi (Belçika, Kanada, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Almanya, İrlanda, İtalya, Japonya, Hollanda, Yeni Zelanda,

Portekiz, İspanya, İsveç, İsviçre ve Türkiye) ele alınmaktadır. Kullanılan veriler arasında sosyal harcamaların toplam GSYİH içindeki payı ve sendikalaşma oranı verisi OECD veri tabanından, toplam faktör verimliliği, yıllık ortalama çalışma saati ve beşeri sermaye endeksi verileri Penn World Tables (PWT 9.1)¹ versiyonundan sağlanmaktadır.

$$SH_{it} = \alpha_0 + \alpha_1 TU_{it} + \alpha_2 TFP_{it} + \alpha_3 AVH_{it} + \alpha_4 HC_{it} + \mu_i + u_{it} \quad (1)$$

$i = 1, 2, 3 \dots 16$; $t = 1990, 1981, 1982, \dots 2017$

1 numaralı eşitlikte SH: Sosyal Harcamaların GSYİH İçindeki Payı; TU: Sendikalaşma Oranı; TFP: Toplam faktör verimliliği, AVH: Yıllık Ortalama Çalışma Saati, HC: Beşeri Sermaye, i alt indisi: yatay kesit boyutunu; t alt indisi: zaman boyutunu; μ_i : gözlenemeyen birim etki; u_{it} : hata terimini göstermektedir. Analizin ileriki aşamasında birim etkinin yer aldığı tek yönlü modelin uygunluğu tespit edildiğinden birim etkinin varlığı Eşitlik 1’de verilmektedir. Tablo 2’de ekonometrik modelde kullanılan değişkenlerin özet istatistiği sunulmaktadır.

Tablo 2

Özet İstatistikler

Değişkenler	Gözlem Sayısı	Ortalama	Stand. Hata	Min.	Max.
SH	446	21,31031	5,97784	3,4	33,7
TU	446	34,65151	21,6619	6,31	87,42719
TFP	448	0,906818	0,12792	0,62	1,426986
AVH	448	1689,653	161,209	1391,3	2080,245
HC	448	3,067768	0,44612	1,8024	3,706293

Tablo 2’de çalışmada kullanılan verilerle ilgili özet istatistiği verilmektedir. Buna göre, sosyal harcamaların GSYİH içindeki payının en yüksek %33,7, en düşük ise %3,4 olduğu gözlenmektedir. Sendikalaşma oranı için en yüksek değer %87,4, en düşük değer %6,3 olarak tespit edilmektedir. Yıllık ortalama çalışma saatlerine bakıldığında, en yüksek çalışma saati ortalaması 2180 saat, en düşük yıllık ortalama çalışma saati ise 1689 saattir. Son olarak beşeri sermaye endeksi değerine bakıldığında en yüksek endeks değeri 3,70 en düşük endeks değeri ise 1,80 seviyesindedir. Tablo 3’te değişkenler arasındaki ilişkinin yönünü ve gücünü gösteren korelasyon matrisi değerleri sunulmaktadır.

Tablo 3

Korelasyon Matrisi

	SH	TU	TFP	AVH	HC
SH	1,0000				
TU	0,4088 *	1,0000			
TFP	-0,0423	-0,0846***	1,0000		
AVH	-0,4433*	-0,0312	-0,2379*	1,0000	
HC	0,2650*	-0,0160	-0,1166**	-0,5350*	1,0000

Not. *, ** ve *** sırasıyla %1, %5 ve %10 seviyesindeki anlamlılık düzeylerini ifade etmektedir.

Tablo 3’teki korelasyon matrisi sonuçlarına göre, sendikal örgütlenme seviyesi ve beşeri sermaye ile sosyal harcamalar arasında istatistiksel olarak anlamlı ve doğrusal bir ilişkinin varlığı ortaya koyulmaktadır. Her iki değişken için ortaya çıkan bu doğru yönlü ilişki çalışmadan beklenen sonuçlar uyumludur. Diğer taraftan, yıllık ortalama çalışma saati ile sosyal harcamalar arasında istatistiksel olarak anlamlı ve zıt yönlü bir ilişki tespit edilmektedir. Tablo 4’te çoklu doğrusal bağlantı sorununun varlığını sınavan VİF (varyans büyütme faktörü) kriteri test sonuçları verilmektedir.

¹ <https://www.rug.nl/ggdc/productivity/pwt/pwt-releases/pwt9.1>

Tablo 4

VİF (Varyans Büyütme Faktörü) Kriteri Sonuçları

Değişkenler	VİF	1/VİF
AVH	1,62	0,617764
HC	1,54	0,648443
TFP	1,18	0,849620
TU	1,02	0,984665
Mean VİF	1,34	

Bağımsız değişkenlerin kendi arasında ilişkisi olması durumu çoklu doğrusal bağlantı sorununu beraberinde getirmektedir. Çoklu bağlantı sorunu ortaya çıktığında ise parametreler sapmalı sonuçlar vermektedir. Dolayısıyla söz konusu sorunun olmaması varsa da bu sorunun etkisini ortadan kaldıracak çözümler üretilmesi gerekmektedir. Bu bakımdan VİF kriteri çoklu bağlantı sorununun varlığının sınanmasında kullanılmaktadır. VİF kriterine göre, eğer VİF değeri <5 olduğunda çoklu doğrusal bağlantı sorunu yoktur, $5 < VİF < 10$ orta şiddetli, $VİF > 10$ ise yüksek şiddette çoklu bağlantı sorunu vardır şeklinde yorumlanmaktadır (Gürüş ve Akay, 2018, s. 601). Tablo 5'teki test sonuçlarına göre VİF kriteri sonuçlarının her bir değişken ve ortalama için 5'ten küçük olduğu görülmektedir. Bu sonuç, değişkenler arasında çoklu doğrusal bağlantı sorununun olmadığını göstermektedir. Tablo 5 birim ve zaman etkili modelin varlığının sınandığı F, En Çok Olabilirlik (LR) ve Breusch and Pagan Langrange Çarpanı (LM) test sonuçlarını sunmaktadır.

Tablo 5

Birim ve Zaman Etkisinin Varlığının Sınanması: F, LR (En Çok Olabilirlik) ve LM Testi

Testler	Test Hipotezleri	Test İstatistiği	Olasılık Değeri
F	$H_0: \mu_i = \lambda_t = 0;$ $H_1: \text{en az bir etki vardır}$	4,13	0,000
	$H_0: \mu_i = 0;$ $H_1: \mu_i \neq 0$	92,23	0,000
	$H_0: \lambda_t = 0;$ $H_1: \lambda_t \neq 0$	0,99	0,481
LR	$H_0: \sigma_\mu = \sigma_\lambda = 0;$ $H_1: \text{en az bir etki vardır}$	577,77	0,000
	$H_0: \sigma_\mu = 0;$ $H_1: \sigma_\mu \neq 0$	550,45	0,000
	$H_0: \sigma_\lambda = 0;$ $H_1: \sigma_\lambda \neq 0$	0,00	1,000
LM	$H_0: \sigma_\mu^2 = \sigma_\lambda^2 = 0;$ $H_1: \text{en az bir etki vardır}$	3053,56	0,000
	$H_0: \sigma_\mu^2 = 0;$ $H_1: \sigma_\mu^2 \neq 0$	51,39	0,000
	$H_0: \sigma_\lambda^2 = 0;$ $H_1: \sigma_\lambda^2 \neq 0$	-0,91	0,818
Hausman	Chi2=5,58	Prob>chi2=0,239	
Robust Hausman	Chi2=0,51	Prob>chi2=0,972	

Tablo 5'teki F, LR ve LM testi sonuçları incelendiğinde, birim ve zaman etkisinin olmadığı durumu ifade eden boş hipotezin reddedildiği görülmektedir. Böylece klasik modelin geçerli olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır. Bir sonraki aşamada birim ve zaman etkisine varlığı ayrı ayrı sınanmaktadır. Test hipotezleri de birim ve zaman etkisi sınaması için yeniden kurulur. Söz konusu testler ekseninde birim etkinin varlığını gösteren boş hipotezler reddedilirken, zaman etkisinin varlığı için kurulan boş hipotez reddedilmemektedir. Dolayısıyla çalışmanın nihai modeli, 1 numaralı eşitlikte gösterildiği gibi birim etkili tek yönlü modeldir. Birim etkinin bağımsız değişkenler ile ilişkili olup olmadığını tespit etmek için Hausman testi uygulanmıştır. Hausman testinin boş hipotezi (H_0) sabit etkiler modelinin tutarlı, tesadüfi etkiler modelinin etkin olduğunu ifade ederken, alternatif hipotez (H_1) sabit etkiler modelinin tutarlı tesadüfi etkiler modelinin tutarsız olduğunu ifade etmektedir. Robust Hausman (rhausman) testiyse aynı hipotezler altında Hausman testine kıyasla olası varsayımdan sapmalara karşı daha güvenilir sonuçlar üretmektedir. Her iki test sonucuna göre boş hipotez reddedilmemektedir. Bu sonuç tesadüfi etkiler modelinin etkin sonuçlar vereceğini ortaya koymaktadır. Tesadüfi etkiler modeli temellindeki testler sonraki aşamalarda kullanılacaktır. Tablo 6'da varsayımdan sapma test sonuçları sunulmaktadır.

Tablo 6

Tesadüfi Etkiler Modeli Temelinde Gerçekleştirilen Varsayımdan Sapma Testleri

Varsayımdan Sapma Testleri	Test Hipotezleri	Test İstatistiği	Olasılık Değeri
<i>D'Agostino, Belanger ve D'Agostino normallik testi</i>	$H_0: S = 0$ $K = 3$ $H_1: S \neq 0$ ve/veya $K \neq 3$	μ_i u_{it}	0,116 0,868
<i>Levene, Brown and Forsythe heteroskedasite testi</i>	$H_0: \sigma_i^2 = \sigma^2$ (homoskedasite) $H_1: \sigma_i^2 \neq \sigma^2$ (heteroskedasite)	$W_0 = 12,902$ $W_{50} = 9,002$ $W_{10} = 2,350$	0,000* 0,000* 0,000*
<i>Bhargava vd. Durbin-Watson otokorelasyon testi</i>	$H_0: \text{otokorelasyon yoktur}$ $H_1: \text{otokorelasyon vardır}$	0,147	
<i>Baltagi-Wu LBI otokorelasyon testi</i>	$H_0: \text{otokorelasyon yoktur}$ $H_1: \text{otokorelasyon vardır}$	0,259	
<i>Pesaran birimler arası korelasyon testi</i>	$H_0: \rho_{ij} = 0$ $H_1: \rho_{ij} \neq 0$	5,835	0,000*
<i>Friedman birimler arası korelasyon testi</i>	$H_0: \rho_{ij} = 0$ $H_1: \rho_{ij} \neq 0$	65,237	0,000*

Not. *, ** ve *** sırasıyla %1, %5 ve %10 seviyesindeki anlamlılık düzeylerini ifade etmektedir. Otokorelasyon testi sonuçları ise 2 ile karşılaştırılmaktadır.

Tablo 6'da öncelikle normallik testi ele alınmaktadır. Tesadüfi etkiler modeli için artık hata bileşeni ve birim etkiler hata bileşenini ayrı ayrı incelenmesine imkân sağlayan D'Agostino, Belanger ve D'Agostino normallik dağılımı testi kullanılmaktadır. Buna göre söz konusu testin boş hipotezi hata bileşeninin her iki ögesi için reddedilmemektedir. Başka bir ifadeyle, hata bileşeni normal dağılım varsayımı sağlanmaktadır. Değişen varyans test sonuçlarında tüm modeller Snedecor F tablosu ile karşılaştırılmaktadır (Tatoğlu, 2020, s. 252). Buna göre temel hipotez reddedilmektedir. Bu sonuç, değişen varyans (heteroskedasite) sorununun bulunduğunu ifade etmektedir. Bhargava vd. Durbin-Watson ve Baltagi-Wu LBI test sonuçlarının 2'den küçük oldukları görülmektedir. Bu sonuç, temel hipotezin reddedilebileceğini göstermektedir. Dolayısıyla otokorelasyon sorununun varlığına işaret etmektedir. Pesaran ve Friedman tarafından geliştirilen birimler arası korelasyon test sonuçları incelendiğinde, her iki test sonucu %5 anlamlılık düzeyinde temel hipotezin reddedildiğini göstermektedir. Nitekim birimler arası korelasyonun varlığından söz edilebilmektedir. Varsayımdan sapmaların ortaya çıktığı durumda güvenilir sonuçlar elde etmek için dirençli tahmincilerin kullanılması önerilmektedir. Driscoll-Kraay Standart Hatalar Tahmincisi değişen varyans, otokorelasyon ve birimler arası korelasyonun bir arada bulunduğu varsayımdan sapmaların düzeltilmesinde etkili bir tahmincidir. Tablo 7'de Driscoll-Kraay Standart Hata Tahmin sonuçları sunulmaktadır.

Tablo 7

Birim Etkinin Bulunduğu Tesadüfi Etkiler Modeli İçin Driscoll-Kraay Standart Hatalar Tahmin Sonuçları

Değişkenler	Katsayılar	t-İstatistiği	Olasılık Değeri	Güven Aralığı (%95)
<i>TU</i>	0,08	1,27	0,215	-0,050 0,214
<i>TFC</i>	1,16	0,36	0,719	-5,385 7,707
<i>AVH</i>	-0,15*	-2,78	0,010	-0,026 -0,004
<i>HC</i>	5,78*	2,15	0,041	0,264 11,302
<i>Sabit</i>	25,58	1,29	0,209	-15,160 66,331
Gözlem Sayısı		<i>F-Test İstatistiği</i>	R^2	
444		43,67 (0,000)	0,2735	

Not. * işareti %5 anlamlılık düzeyini ifade etmektedir.

Tablo 7’deki Driscoll-Kraay tahmin sonuçlarına bakıldığında, F testine göre tahmin edilen modelin anlamlı olduğu görülmektedir. t-istatistiği ve olasılık değerleri bulgularında sendikal örgütlenme seviyesini ve toplam faktör verimliliği dışındaki diğer bağımsız değişkenlerin anlamlı olduğu tespit edilmektedir. R^2 (Belirginlik katsayısı) sonuçları sosyal harcamalar bağımlı değişkeninde ortaya çıkan değişimlerin %27’lik kısmının sendikal örgütlenme seviyesi, toplam faktör verimliliği, yıllık ortalama çalışma saatleri ve beşeri sermaye tarafından açıklanabileceğini göstermektedir. Öte yandan, sosyal harcamalar düzeyinin yaklaşık %73’lük kısmı modele dâhil edilmeyen değişkenler aracılığıyla açıklanabileceği tespit edilmektedir. Parametre tahminleri sırasıyla değerlendirildiğinde, diğer değişkenler sabitken sendikal örgütlenme seviyesindeki 1 birimlik artış sosyal harcamaları 0,08 birim yükseltirken, emek verimliliğindeki 1 birimlik artışın sosyal harcamaları 1,16 birim yükselttiği gözlenmektedir. Fakat her iki sonuçta istatistiksel olarak anlamlı olmadığından yorumlanması uygun değildir. Analiz sonuçlarının devamı incelendiğinde, diğer değişkenler sabitken beşeri sermayedeki 1 birimlik artış sosyal harcamalar düzeyini 5,78 birim arttırdığı görülmektedir. İstatistiksel olarak anlamlı olan bu sonuç, sosyal harcamalar ile beşeri sermaye arasında doğrusal bir ilişkinin varlığına işaret etmektedir. Son olarak yıllık ortalama çalışma saatlerindeki 1 birimlik artışın, sosyal harcamaları yaklaşık olarak 0,15 birim düşürmekte olduğu tespit edilmektedir. Buna göre çalışma saatleri ile sosyal harcamalar arasında zıt yönlü bir ilişkinin varlığından söz edilebilir. Çalışma saatleri yükseldikçe sosyal harcamaların payı düşmektedir. Nitekim sosyal harcamalar düzeyindeki değişimin işçi sınıfının örgütlülük seviyesi ve emek verimliliği olmak üzere iki temel belirleyicisi olduğu kabul edilmektedir. Çalışma saatlerinin durumunun da doğrudan sınıf mücadelesinin düzeyi ve emek verimliliği ile ilişkisi bulunmaktadır. Verilen korelasyon analizi sonuçlarına bakılırsa sendikalaşma düzeyi ile ortalama çalışma saatleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığını gösterirken, toplam faktör verimliliği ve beşeri sermaye değişkenleri ile ortalama çalışma saatleri arasında istatistiksel olarak anlamlı negatif yönlü bir ilişkinin olduğu göstermiştir. Başka bir ifadeyle, toplam faktör verimliliği ile beşeri sermaye düzeyi arttığında ortalama çalışma saatleri düşmektedir. Bu bağlamda emek verimliliğindeki ilerlemelerin sendikal mücadelenin yanında ekonomik ve sosyal kazanımları artırıcı etkisinin kayda değer düzeyde olduğu ortaya konulmaktadır. Elde edilen ampirik kanıtlar özetlenirse 1980 sonrası dönem için sendikal örgütlülük seviyesi ile sosyal harcamalar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığı tespit edilmektedir. Tablo 1’de de belirtildiği üzere 1980 sonrası dönemde neoliberal dönüşümün etkisiyle ciddi düzeyde bir sendikasılaşma dönemi başlamakta ve emek örgütlerine büyük bir darbe vurulmaktadır. Ancak emek verimliliği seviyesindeki artışın sosyal harcamalar üzerinde olumlu katkı yaptığı ampirik olarak kanıtlanmaktadır. Örneklem içerisinde yüksek verimliliğe sahip, sosyal devlet anlayışını önemli ölçülerde sürdüren Avrupa Birliği ülkelerinin sayıca fazla olması saptanan bulguların bu yönde olmasına zemin oluşturduğu düşünülmektedir.

5. Sonuç ve değerlendirme

Sanayi devrimi sonrası süreçte, çalışma yaşamında kayda değer değişimler meydana gelmiştir. Fabrika sistemine geçişin yaratmış olduğu iklimin ve işçi sınıfı oluşumunun başlangıç evrelerinde çalışma ve yaşam koşulları olağanüstü seviyelerde kötüdür. Çalışma yaşamının her geçen gün kötüye gitmesi bu koşulları tersine çevirmek isteyen birtakım kurum ve örgütlerin ortaya çıkmasına zemin oluşturmuştur. Modern sendikaların doğuşu da bu koşulların en önemli ürünlerinden biridir. Sendikalar, kuşkusuz işçilerin ekonomik mücadele alanında bir bütün olarak hareket etmesini sağlayan en önemli yapıdır. Böylelikle sendikalar, kapitalist üretim biçiminin dolaysız bir sonucu olarak kabul edilmektedir. Sendikaların amacı sermaye sınıfına karşı işçiler lehine kararlar almak ve işçi sınıfının ekonomik ve sosyal kazanımlarını sistemin sınırları içerisinde mümkün olan en iyi seviyeye çıkarmaktır. Bu bağlamda, sosyal harcamalardaki değişimin, sınıf mücadelesinin düzeyi (güçlü sınıf sendikalarının varlığı) ve emek üretkenliğindeki ilerlemeler tarafından belirlendiği düşünülmektedir. Bu açıdan çalışmada sosyal harcamalar düzeyini etkileyebilecek öncü değişkenin sendikal örgütlenme düzeyi olduğu belirtilirken, diğer taraftan emek üretkenliği etkisinin sınanması için toplam faktör verimliliği, beşeri sermaye düzeyi ve yıllık ortama çalışma saati değişkenleri ele alınmıştır.

İlk etapta korelasyon matrisi sonuçları incelendiğinde sendikal örgütlenme seviyesi ve beşeri sermaye ile sosyal harcamalar arasında istatistiksel olarak anlamlı ve doğrusal bir ilişki tespit edilmektedir. Özellikle sendikal örgütlenme düzeyi ile sosyal harcamalar arasındaki doğru yönlü ilişki

çalışmadan beklenen sonuçla uyumludur. Ayrıca yıllık ortalama çalışma saati ile sosyal harcamalar arasında ters yönlü bir ilişki saptanmaktadır. Panel ekonometrisi sonuçlarına bakıldığında, nihai modelin birim etkili tek yönlü model olduğu tespit edilmektedir. Birim etkinin bağımsız değişken ile ilişkili olup olmadığını tespit etmek için Hausman testi uygulanmış, tesadüfi etkiler modelinin uygun olduğu görülmektedir. Daha sonra incelenen varsayımdan sapma testlerine göre modelde değişen varyans, otokorelasyon ve birimler arası korelasyonun var olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Driscoll-Kraay dirençli standart hatalar tahmincisi, bu üç varsayımdan sapmanın aynı anda yer aldığı modellerin tahmininde oldukça etkili sonuçlar vermektedir. Bu doğrultuda elde edilen sonuçlara bakıldığında emek verimliliğinin bir başka belirleyicisi olarak kabul edilen beşerî sermayedeki artışın, sosyal harcamaları yükselttiği gözlenmektedir. Bir diğer sonuç ise, yıllık ortalama çalışma saatlerindeki artışın, sosyal harcamaları azalttığı yönündedir.

Yazar beyanı

Araştırma ve yayın etiği beyanı

Bu çalışma bilimsel araştırma ve yayın etiği kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır.

Etik kurul onayı

Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.

Yazar katkıları

Çalışma tek yazarlıdır.

Çıkar çatışması

Yazarlar açısından ya da üçüncü taraflar açısından çalışmadan kaynaklı çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Destek beyanı

Bu çalışma için herhangi bir destek alınmamıştır.

Kaynakça

- Alcalde, A. H. ve Martín, J. S. M. (2017). Demographic, political, institutional and financial determinants of regional social expenditure: the case of Spain. *Regional Studies*, 51(6), 920-932. Doi: 10.1080/00343404.2016.1146822
- Bacak, B. ve Kara, C. (2009). Küresel yoksulluğun önlenmesinde sendikaların rolü. *Yönetim Bilimleri Dergisi*. 7 (2). 83-98.
- Baltagi, B. H. ve Wu, P. X. (1999). Unequally spaced panel data regressions with Ar (1) disturbances. *Econometric Theory*, 15(6), 814-823.
- Beblavý, M. (2010). *Comparative analysis of determinants and effects of social protection spending in the new EU member states*. In P. Saunders & R. Sainsbury (Eds.), *Social security, poverty and social exclusion in rich and poor countries* (pp. 113–132). Cambridge: Interseta
- Boreham, P., Hall, R. ve Leet, M. (1996). Labour movements and welfare States: a reconsideration of how trade unions influence social change. *The Australian and New Zealand Journal of Sociology*, 32(3), 1–20.
- Breusch, T. S. ve Pagan, A. R. (1980). The lagrange multiplier test and its applications to model specification tests in econometrics. *Review of Economic Studies*, 47(1), 239-53.
- Castles, F. (2005). Social Spending in the 1990s: data and determinants. *Policy and Politics*, 33(3), 411-430.
- Çetin, İ. (2019). Sosyal harcamaların arz ve talep yönlü belirleyicileri: OECD ülkeleri örneği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 62, 79-92.
- Driscoll, J. C. ve Kraay, A. C. (1998). Consistent covariance matrix estimation with spatially dependent panel data. *The Review of Economics and Statistics*, 80(4), 549-560.
- Florian H., Niklas P. ve Egbert J. S. (2020). Determinants of social expenditure in OECD countries. *KOF Working Papers Series*, KOF Swiss Economic Institute, ETH Zurich. 475.

- Friedman, M. (1937). The use of ranks to avoid the assumption of normality implicit in the analysis of variance. *Journal of the American Statistical Association*, 32, 675–701.
- Güler, A. M. (2017). Sosyal politikanın “sınıf sorunu” ve sosyal devlet modelleri. *Emek Araştırma Dergisi*, 2,
- Güler, B. A. (2006). Sosyal devlet ve yerelleşme. *Memleket Siyaset Yönetim*, 2, 29-43.
- Güngör, F. ve Özügürlü M. (1997). İngiliz yoksul yasaları: paternalizm, piyasa ya da sosyal devlet. *Tartışma Metinleri*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Gelişme ve Toplum Araştırma Merkezi.
- Hausman J. (1978). *Specification tests in econometrics Econometrica*, 46 (1978), 1251-1272.
- Hobsbawm E. [1962] (2012). *Devrim çağı* (Çev. Bahadır Sina Şener), Dost Kitapevi, İstanbul.
- Hooghe, M. ve Oser, J. (2016). Trade union density and social expenditure: a longitudinal analysis of policy feedback effects in OECD countries 1980–2010. *Journal of European Public Policy*.
- Kaymaz, V. (2018). OECD ülkelerinde sosyal harcamaların belirleyicileri. *Gazi İktisat ve İşletme Dergisi*, 4(2), 118-130. Doi: 10.30855/gjeb.2018.4.2.005
- Kazak, İ. (2012). İşçi sendikalarının tarihi gelişimi (İngiltere Örneği). *Journal of Social Policy Conferences*, 0(37- 38), 63-81.
- Koray, M. (2012). *Sosyal politika*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Levene H (1960). *Robust tests for equality of variances. Essays in Honor of Harold Hotelling*. In: Olkin I, Ghurye SG, Hoeffding W, Madow WG, Mann HB (eds) Contributions to probability and statistics. Stanford University Press, Palo Alto, 292.
- Mahiroğulları, A. (2012). XXI. yüzyıla girerken sendikacılık: günümüzdeki değişim, dönüşüm ve gelecek için arayışlar, *Hak-İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 1(1).
- Mayoral, M. F. ve Sastre, J. F. (2017). Determinants of social spending in Latin America during and after the Washington consensus: a dynamic panel error-correction model analysis. *Latin American Economic Review*, 26(1), 10.
- Moore, W. J., Newman, R. J., ve Scott, L. C. (1989). Welfare expenditures and the decline of unions. *The Review of Economics and Statistics*, 538-542.
- Özaydın, M. M. (2014). Değişen refah anlayışı ve sendikacılık. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi*, 49(1), 67-85.
- Özdemir, S. (2007). *Küreselleşme sürecinde refah devleti*. Genişletilmiş 2. Baskı, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.
- Özkiraz, A. ve Talu, N. (2008). Sendikaların doğuşu; Türkiye ve Batı Avrupa ülkeleri karşılaştırması. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 2, 108-124.
- Özyiğit, M. ve Çelik A., (2019). *Kriz teorilerinin krizi*. Wilhelm Wolff Toplum Araştırmaları Derneği. Erişim adresi: www.wwtad.org.tr
- Painter, G. ve Bae, K. (2001). The changing determinants of state expenditure in the united states: 1965–1992. *Public Finance and Management*, 1, 370–392. Doi: 10.1007/s00168-010-0435-z.
- Pesaran, M. H. (2004). General diagnostic tests for cross section dependence in panels. University of Cambridge, Faculty of Economics, *Cambridge Working Papers in Economics*, No. 0435.
- Pıçak, M. ve Kadah H., (2017). Türkiye’de sendikalaşmanın tarihsel gelişimi. *Dünden Bugüne Ekonomi Yazıları*, 198-241.
- Polanyi, K. [1944] (2003). *Büyük dönüşüm çağımızın siyasal ve ekonomik kökenleri*. İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Sanz, I. ve Velázquez, F. (2002). Determinants of the composition of government expenditure by functions. *European Economy Group Working Papers No. 9*. Madrid: European Economy Group.
- Snyder, J. M. J. ve Yackovlev, I. (2000). Political and economic determinants of changes in government spending on social protection programs. *MIT Working Paper*.
- Tabellini, G. (2000). Constitutional determinants of government spending. *IGIER Working Paper, No. 162, CESifo Working Paper No. 265*, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=213068>
- Talas, C. (1995). *Toplumsal politika*, 4.Baskı. Ankara: İmge Kitabevi.
- Tatoğlu Yerdelen, F. (2020). *Panel veri ekonometrisi*. İstanbul: Beta Yayıncılık.

Thompson, E. P. [1966] (2015). *İngiliz işçi sınıfının oluşumu* (Çev. Uygur Kocabaşoğlu). İstanbul: İletişim Yayınları.

Topal, H. M. ve Özer, U. (2018). *The relationship between unionization and social expenditures: is it possible to speak of a policy feed-back effect*. 33rd International Public Finance Conference, 2, 132-136.

Yazgan, T. (1982). *Türkiye'de sendikal hareketler (kısa tarihçe)*. Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul.

Zarate, T. B. (2014). Social spending responses to organized labor and mass protests in Latin America, 1970-2007. *Comparative Political Studies*, 47(14), 1945–1972. Doi:10.1177/0010414013519409